

ra; obesmišljen je vlastitih pretpostavki i ishodišta. Stvar je toliko uznepredovala da pojedini savremeni autori više i ne govore o krizi savremenosti, već o njenoj katastrofi. Naime, tzv. kraj istorije prikazuje se kao »produkcija suvišnog smisla« a ne kao njegovo puko odsustvo. Reč je o istinskoj katastrofi smisla jer se bilo kom događaju, i to bez posledica, mogu pripisivati svi mogući uzroci a da njihov smer ostaje u suštini nevažan: on ništa ne nagoveštavaju, ništa ne odražavaju⁹ — oni su izvan smisla.

Prometejska vera u smisao istorije koji se umnom može pojmiti i objasniti — naprosto se istorijsila. Upisani »kod« nihilističke istorije pojmova, začete još davno pre hrišćanske nejzde (Sokrat), sada ostvaruje svoje (prave) krajnje? — svakako neočekivane ako ne i apsurdne) potencije. Na žalost, pompezno najavljivana Ničeova »velika politika« dvadesetog stoleća doživela je svoju istorijsku promociju ali samo u karikiranom, čak sablasnom izdanju. Nadčovjek je »realizovan« tek kao totalitarni vođa; aristokratija duha (postala je dah gomile a volja za životom transformisala se u takvu »volju za moć« koja radikalno prekida sa samim životom.

Poznato neurotičko hiperubrzanje modernog života kao da je dostiglo tačku stalnog mirovanja. Naša stvarnost jeste ravnodušno iščekivanje kraja u potpunom mirovanju (Bodrijar). Rezultat: politika je izgubila svoj privilegovani društveni prostor (moderna društvenost se rasipa) i sada se parazitski nastoji prilagoditi diskursima koji su do juče sledili njene obrasce moći. Sve su moderne i/ili savremene »velike politike« opterećene nekrofilijom. Da čitav problem dobije na ja-

bro voditi život, tj. živeti na moderan način: da se bude »u istoriji«, da se »istorijski bivstvuje!« — osnovni je cilj, ideja vodilja modernih ideologija koje se koncentrišu u rado rabljenom pojmu »duha vremena« što se spram vlastitog doba »odnosi u mjeri u kojoj znači svojevršno pravo sadašnjosti nasuprot tradiciji koja više nije delatna«.⁷

Moderni duh vremena, odnosno ideje koje ga formiraju i održavaju, »začet« je odavno — »naše« vreme je samo njegova kulminacija: trijumf, ali i nenadani poraz. A sve je počelo onda kada je apstraktni svet idejnih suština (Sokrat/Platon & Co.) pokrenuo lavinu moderne diskurzivnosti koja se, po svojoj prilici, najbolje da razotkriti u onoj poznatoj (antiherojskoj; »antigrčkoj« — Niče) teorijskoj vezi: Um = Vrlina = Sreća (Dobro). Iz date perspektive rada se nezasiťivi nagon za saznanjem koji život definitivno gura u onostrani svet »dobrih« ideja čije poznanje čini osnovu etički ispravnog, tj. moralnog života. Kako se taj svet suština neprestano izmešta, iskače iz svojih »prirodnih« ležišta i (ne)očekivano uleće u nove diskurzivne mreže. — njegovo praćenje, »otkrivanje« i »utemeljenje«, postaje osnovom ljudske egzistencije, ključno mesto konstituisanja društvenog. Otuda, nadolazeće osvajajuće »novo« ima se slediti ili propasti (mada se u etici praktikuje daleko pre moderne industrije oblačenja).

Biti moderan — taj implicitni a »nakaradni« impenetrativ vremena izluđivao je (možda doslovce i dokrajčio?) verovatno najgorogrešnijeg protivnika modernih ideja — Fridriha Ničea.⁸ Njegovo nezadovoljstvo modernim išlo je dotle da je tvrdio kako na kraju svake moderne ideje

¹ O sociološko-istorijskoj genezi toga problema vidi posebno — Jurgen Habermas: Javno mnjenje, Kultura, Beograd 1969, str. 32-37.

² Na praktičkom (etičkom) planu ona se odrazavala kao žapeći nesklad između obavezujuće »akseologije« i pragmatične »prakseologije«, jednostavnije: kao fatalno razilaženje vrednosti željenog cilja i sredstava za njegovu realizaciju.

³ U sada već »dobroj« — staroj — modernoj »klasiци«, pokušano je sa većim brojem glumaca au ulozu subjekta (demijurga) povesti, od »autonomnog građanina« liberalističkih frazeologija, do fašističke »nacije«, nacističke »rase«, socijalističke »klase« i drugih kolektivističkih kalupa za proizvodnju »istinite« ili »prave« istorije. Verovatno najveći intelektualni trud učinjen je u okviru marksističke tradicije (u njenim raznolikim izdanjima) po kojoj nije reč samo o tome da traženi subjekt društvenih promena »posедуje« realne interese vezane uz emancipacijsku promenu — on bi povrh toga morao biti nadavase i »vestan subjekt« — pun istorijskog pamćenja — »plus organizacija« koja artikulise date interese. Naravno, iza toga se, po nepisanom pravilu klasičnog borbi, stvara (ne)institucionalizovani sistem odnosa (moć) u kojem onda ostaje vrlo malo mesta za traženi/pronadeti subjekt u vidu proletera (nezavisno od toga da li je reč o njima kao o individuumima ili kao klasi/partiji). Razume se, čitava priča, kao i one drugih, manje ili više suprotstavljenih ideoloških po-stava, temelji se na znanim prosvetiteljskim osnovama koje ne samo da postaju sumnjive u vremenu opšte delegitamacije, razbijenog totaliteta, okrnjenih suvereniteta i samodovoljnih autonomnih sfera društvenog bitka »postmoderne«, već se direktno proglašavaju lažnim ako ne i pogubnim po vlastiti predmet i cilj sagledanih iz perspektive sopstvenih želja.

⁴ Drugim rečima: »prošla su vremena grandioznih reušenja ai uskrnuća, igara smrtnosti i večnosti« a na njihovo mesto pristizu vremena »malih izlomljenih događaja, polaganih uništavanja, i odsada bez sutrašnjice«. Na delu je čudnovati oblik »transpolitike« obeležen promiskuitetom mreža, opštom providnosti i opsenosti društvenog u masama, politike u teroru, tela u gojaznosti, seksa u pornografiji, zavoenja u ljubavi itd. Preobilje smisla razgolićuje svet inaugurirajući banalne strategije koje nisu ništa drugo do doživljavanje moderne utopije [ne i »rdave utopije«] odnosno njeno »rušenje u stvarno«. — Vidi Z. Bodrijar, op. cit., str. 20, 51, i dr.

⁶ Hegel je u tom pogledu bio radikalniji (u tome ga sledi i Niče) kada je tvrdio kako moderno doba nastaje odmah po raspadu antičkog (zapravo već u poznoj antici), čime je potpuno izjednačio hrišćanski s modernim duhom Vidi tekstove iz tzv. bierskog perioda u G.W.F.Hegel. Rani spisi, — V. Masleša, Sarajevo 1982, str. 76-173.

⁷ Vidi Karl Lowith: Od Hegela do Nietzschea, — Veselin Masleša, Sarajevo 1987, str. 207. O transformaciji sadržaja pojma duha vremena, od razumevanja drevnih vremena ka savremenijosti i perspektivi budućnosti, do vremenskog kretanja progresa uopšte, upor. — Ibid., [»Duh vremena i pitanje večnosti«], str. 207-219.

⁸ Sabrani i siguran najkonkrecniji odraz takvog stava nalazi se u čuvenoj 5 one strane dobra i zla (Beograd, 1980). O Ničeovom nepoverenju prema modernim idejama vidi posebno str. 18, 54, 75, 111, 137, 142, 180, itd.

⁹ Naravno, ponovo je reč o dobro znanoj »okrotavoj« krivici, po kojoj se istina vezuje uz Dobro a ovo uz Korisno iz čega nastaje moderni kalkulatorski razum i njegova (super)racionalnost.

¹⁰ Dakako, Moderna (ovde pojmijena kao Novi vek), teško se odvajala od svog tradicionalnog nasleđa. O tome nam svedoče ne samo aristokratske težnje građanske klase od njenog konstituisanja na ovamo, već i sam vrednosni horizont koji moderno doba preuzima a koji je bitno teološko prirodno. Više o tome — Karl Lowith: Svjetska povijest ti događanja epasa. — A. Cesarec, Zagreb — Svitvetlost, Sarajevo 1990.

U VISINU, U VISINU

Nebojša Devetak

GLINA, 26. JUNA 1991.

Bože pravde, što sad skrivaš lice kad kosti u probuđenom bodu opet muče vaskrsle ubice pljučući im u zadušnu vodu.

Slušaj sad, sam se osvjedoči da još nisu utihnula zvona a nov nož je ustremljen u oči, u zjenice već klanih ikona.

Bože pravde, zar smo grijeshili paleći zadušničke svijeće, praštajući krvi i čerećenja?

Polomljene travke iscjeljenja više niko rani privit nece. Danas smo se, Bože, pričestili!

U VISINU, U VISINU

Dokle je moguće ići u visinu bez strana da se ne pogleda iza sebe?
— Visoko, Visoko. Misao o sveobuhvatnosti uznosi...

Prati li te prah traga, oslonac da li je dovoljno pouzdan?
— Onaj koga vodi san, provjerena bol, dovoljno je žedan da će ispiti svaku tamnicu.

Smije li se zanemariti ljepota?
— Ljepota i ruglo dva su cvijeta istog korijena. Naizmjenično su majka i otac. Srećom nikad se ne zna kad će koji procvjetati.

O poslu?
— Da budem iskren, ovo je posao u kom naglo krzlja svaka radost

lovoj »dinamičnosti«, moderna Povest više nema onaj herojski entuzijazam prosvetiteljstva iza sebe. Ideologije progresa i napretka — sama vera u povest (kao »poslednja religija« našeg doba), toliko su se profanirali i kompromitovali da ih više nikakav revolucionarni prelom ne može revitalizovati ili reafirmisati. Njihova »prirodnost« i teleologija pokazali su se lažni, autoritarni i »neprijateljski« — u punom razlazu sa eshatološkim plashom koji ih je obavijao.

Upravo na ovom mestu neodoljivih ideoloških naloga u pseudonužnosti obogotvorenog »cilja povesti« nalazimo pojmovnu kopču — jedinstveno ishodište protivstavljenih ideoloških (metafizičkih) postava koje se ogleda u njihovoj posvemašnjoj vezanosti uz taj hrišćanski, u Novom veku bezmalo novotkriveni pojam — povest (istoriju) a koji se dalje vrednuje u odnosu spram pripisane (ne)modernosti — vrhunskog kriterija novovekovne zbilje.

Da je hrišćanstvo sobom donelo novu recepciju istorije, odnosno novu filozofiju istorije, — »vremenskog prostora« kojim vladaju izvesni zakoni čiji teleološki smisao valja dokučiti ljudskom slobodom, u to niko i ne sumnja, no upravo je moderno (u ovom slučaju — građansko) doba konstruisalo projekat Istorije (sa velikim I) po kojem se ona nadaje kao univerzalni »svetskoistorijski proces« — kao metafizika epohe čije potrebe za nas jesu dao naše prirode.⁶ Drugim rečima, mi »moramo« biti moderni! — u suprotnome delujemo protiv svoje »prirodne suštine«.

»Biti moderan!« (znači: sudelovati u povesti; raditi na ostvarenju njenog upisanog cilja/smisla; rečju — do-

stoji »želja za stadom« i zadovoljstvom gomile.⁹ Medutim, ukoliko se gomila jednostavno zameni izdvojenim (»autonomnim«) pojedincem koji egzistira (ili može da egzistira) »po strani« od svih spoljašnjih data — onako kako to pojedine postmodernističke spekulacije nago-veštavaju ili tvrde — utoliko je ekskluzivnost datih koncepcija (stvaranih, inače, upravo na Ničeovim aristokratskim temeljima), samo reminiscencija poznatih (i prezrenih) ideala koji se nastoje provući u novom ruhu.

Sledeći dalje Ničea, nužno se postavlja pitanje krećemo li se zaista u zatvorenom krugu Moderne (uđes večnog vraćanja istog) ili pak naša stvarnost ulazi u red onih famoznih »prelaznih perioda« (poput slavne renesanse) koji su uvek omeđeni aktuelnom pojmovnom zbiljom (nalaze se u identičnom refleksivnom ključu) ali za to znaju za njihova (vlastita) ograničenja, te kao takvi iščekuju ono Novo, sa strepnjom i uvek tinjajućom nadom? Tačan odgovor, razume se, u ovom trenutku nije nemoguće dati. Ipak, onu antropološki nepromenljivu nadu u bolje sutra (ona, valjda, nije samo modernistička floskula) podgrejava danas opšteprihvaćena spoznaja (sada je to već i opojmljeno »znanje«) da narcisoidna crta (pogotovo novovekovne) Moderne (koja uz kritičko razlikovanje spram sveg prethodnog u dobroj meri naučno potencijuje vlastitu prošlost pojavljujući se kao nekakav sam »supstituit večnosti«),¹⁰ jeste ta koja uzrokuje fatalnom fiksacijom uz neopojmljeni Progres koji se onda nadaje kao božansko otelotvorenje smisla istorije — kao osnovni pokretač, iskon i ishodište modernog čovjeka; stoga: razobličavanje iracionalnosti progresa prvi je korak ka toliko željenom modernom »osvešćenju«.